

Adviesmemo – Voorkeursalternatief Optimalisatie waterberging de Onlanden

In voorliggende memo wordt een advies gegeven voor het voorkeursalternatief die moet worden vastgesteld door Gedeputeerde Staten. Dit advies is op basis van informatie uit het milieueffectrapport (MER) Optimalisatie De Onlanden (Antea, 2023) en de daarbij behorende onderzoeken, voor de optimalisatie waterberging de Onlanden. Voordat dit advies kan worden gegeven, gaat deze memo in op de achtergrondinformatie die leidt tot het advies voor het voorkeursalternatief.

Voorgeschiedenis

In het gebied De Onlanden komen natuur en waterberging samen. Als er veel neerslag valt, wordt hier water opgevangen. Daardoor hebben inwoners uit de omgeving zo min mogelijk last van het water. Tussen 2007 en 2012 is het gebied De Onlanden -op de grens van Groningen en Drenthe- ingericht voor de berging van water in combinatie met natuur. Er is toen 2000 hectare waterberging gerealiseerd. De aanleiding hiervoor was de hevige regenval in 1998. Het watersysteem raakte overbelast waardoor het water in grote delen van provincie en stad Groningen dreigend hoog kwam te staan. Door de aanleg van De Onlanden is een robuuste klimaatbuffer ontstaan die er mede voor zorgt dat de stad Groningen droge voeten houdt. Sinds de inrichting als natuur- en waterbergingsgebied heeft De Onlanden zich verder ontwikkeld tot een bijzonder en waardevol natuurgebied (een deel van de Onlanden is aangewezen als Natura 2000-gebied) met heringerichte beekdalen van het Eelder- en Peizerdiep, nieuwe moerasnatuur, vogelrijke plassen en rietlanden en de komst van de otter als icoon van waardevolle moerasnatuur met schoon water. Ook aan recreatie is ruim aandacht besteed. Er zijn kanoroutes, fietspaden, wandelroutes, natuurbeleefpunten en dorps-ommetjes gerealiseerd.

Aanleiding

Door verdergaande klimaatverandering voorspellen klimaatscenario's steeds vaker periodes met hevige en langdurige regenval. Hierdoor, door veiligheidsnormen en bodemdaling door aardgaswinning, is het in toekomst nodig om tijdelijk extra water te bergen. De drie noordelijke provincies en drie noordelijke waterschappen hebben via het project 'Droge Voeten 2050' onderzocht¹ welke maatregelen en maatregelpakketten genomen moeten worden om wateroverlast tot 2050 tegen te kunnen gaan. Uit de maatregelenstudie is naar voren gekomen dat het inrichten van De Onlanden als gestuurde waterberging (ook wel optimalisatie genoemd), als onderdeel van meerdere 'Droge Voeten' maatregelen in het beheergebied van het waterschap Noorderzijlvest, een effectieve maatregel is om wateroverlast in de toekomst tegen te gaan. Door vaste stuwen te vervangen door beweegbare stuwen en bestaande kades op te hogen, kan de bergingscapaciteit in De Onlanden ten opzichte van de huidige situatie sterk toenemen. Hiermee kan een belangrijke bijdrage worden geleverd aan het voorkomen van te hoge waterstanden in het boezemwatersysteem tijdens extreme weersomstandigheden.

De provincies Groningen, Drenthe en Friesland en de waterschappen Noorderzijlvest, Hunze & Aa's en Wetterskip Fryslân, hebben besloten om de Optimalisatie waterberging De Onlanden op te nemen in het totale pakket aan maatregelen om in 2050 de wateroverlast te kunnen beperken. Op 19 december 2018 heeft het Waterschap Noorderzijlvest, in lijn met de studie 'Droge Voeten 2050', ingestemd met de maatregel tot herinrichting van De Onlanden tot een gestuurde waterberging. Waterschap Noorderzijlvest wil als initiatiefnemer extra waterberging in De Onlanden realiseren, om zo wateroverlast in de regio zoveel mogelijk te voorkomen. Er kan nu 7,5 miljoen kuub water in De Onlanden opgevangen worden. In de plannen voor de waterberging moet extra ruimte komen voor nog eens 5,2 miljoen kuub water.

¹ *Maatregelenstudie, Arcadis (2014) – en – MER Droge voeten 2050, Royal Haskoning DHV (2014)*

Optimalisatie waterberging de Onlanden

Om de Optimalisatie waterberging de Onlanden mogelijk te maken, zijn ingrepen in de fysieke leefomgeving nodig, zoals aan bestaande kades en stuwen. Het primaire doel voor de te treffen maatregelen in De Onlanden is de bijdrage aan de regionale waterveiligheidsopgave. Tijdens extreme hoogwatergebeurtenissen, met een geschatte herhalingstijd van eens in de honderd jaar ($T=100$). Daarnaast mogen de aanpassingen in het plangebied niet leiden tot permanente en/of onaanvaardbare schade en hinder voor de, in en rondom het plangebied, aanwezige waarden en (gebruiks-) functies. Vanwege de dubbelfunctie als waterberging en natuurgebied (NNN en deel Natura 2000-gebied) zijn de natuurwaarden van groot belang. Bij de realisatie van de optimalisatie van de Onlanden mogen de aanpassingen in het gebied geen significant negatieve gevolgen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied Leekstermeergebied. Ook dient de kwetsbare natuur binnen het NNN gebied in De Onlanden, zoals trilvenen en het leefgebied van de zompsprinkhaan, te worden ontzien of dienen hiervoor mitigerende maatregelen worden getroffen. Ook is afgesproken dat bij de optimalisatie van De Onlanden moet worden onderzocht of de maatregelen ingezet kunnen worden om de natuurwaarden in De Onlanden te versterken.

Voor de optimalisatie waterberging de Onlanden zijn drie alternatieven benoemd. Twee alternatieven komen voort uit de 'Toelichting Projectbesluit en MER De Onlanden' (ook wel NRD genoemd) die voor de optimalisatie Onlanden is opgesteld. Het derde alternatief 'Hooiwegvariant' is aangedragen als oplossingsrichting in het participatieproces toen de 'Toelichting Projectbesluit en MER De Onlanden' ter inzage lag. Hieronder wordt kort ingegaan op de alternatieven die zijn onderzocht in het milieueffectrapport (MER) Optimalisatie De Onlanden (Antea, 2023).

Alternatief A1 'Alternatief Droge Voeten 2050' (DV2050)

Dit alternatief komt voort uit de Droge Voeten 2050 studie. In dit alternatief wordt het volledige projectgebied van de Onlanden ingezet voor de extra waterberging. De extra waterberging wordt ingezet tot een maximale waterstand tot +0,15 m NAP. Om deze waterstand te bereiken dienen de bestaande kades te worden opgehoogd. Uit onderzoek blijkt dat sommige kades in de Onlanden al hoog genoeg zijn, doordat de grond bijvoorbeeld minder is ingeklonken. Hierdoor hoeven niet alle kades te worden opgehoogd. De kades die opgehoogd moeten worden, zijn in onderstaande afbeelding met een paarse lijn aangegeven. Omdat de extra waterberging die mogelijk wordt gemaakt een gestuurde waterberging is, moeten bestaande vaste drempels daarom worden vervangen door beweegbare stuwen en drempels moeten deels worden opgehoogd. Deze stuwen zijn op afstand regelbaar en zo kan ervoor gezorgd worden dat de waterstanden in De Onlanden na de inzet weer terug worden gebracht naar de gewenste streefpeilen, conform de huidige situatie.

De kenmerken van Alternatief A1 'Alternatief Droge Voeten 2050' (DV2050) samengevat zijn:

- Projectgebied wordt volledig ingezet ten behoeve van de berging
- Inzet tot +0,15 m NAP
- Ophogen bestaande kades ter plaatse van paarse lijnen
- Realisatie nieuwe kade ten westen van de Hooiweg
- Aanpassen vaste drempels naar beweegbare stuwen

Figuur 1: Alternatief A1 Droge Voeten 2050' (DV2050)

Alternatief A2: 'Compartimentering kwetsbaar natuurgebied (Compartimentering)'

Tijdens het bestuurlijk overleg van 11 oktober 2022 is afgesproken om binnen het alternatief 'Droge Voeten 2050' ook de mogelijkheid te onderzoeken van het compartimenteren (splitsen) van een deel van de extra waterberging om hiermee inundatie van deze kwetsbare natuur zo lang mogelijk uit te stellen. Op basis hiervan is Alternatief A2: 'Compartimentering kwetsbaar natuurgebied' (Compartimentering) gemaakt. Het alternatief is vergelijkbaar met alternatief A1, behalve dat in dit alternatief een compartimentering is aangebracht en er is een vergroting van het peilvak 0,50 m gemaakt.

Het compartiment loop in eerste instantie vol naar -0,20 meter NAP zoals nu ook het geval is. Wanneer de extra waterberging in De Onlanden wordt ingezet, wordt de Gouwstuw opgetrokken tot + 0,15 meter NAP, waardoor het compartiment ten zuiden van de Gouwstuw enkel wateraanvoer van gebiedseigen neerslag en van kwel krijgt. Door tijdig opzetten van de Gouwstuw blijft het waterpeil in dit compartiment maximaal circa -0,20 meter NAP, al zal hierop niet gestuurd kunnen worden. Het waterpeil kan oplopen tot +0,15 meter NAP, maar dit is niet aannemelijk tenzij de Gouwstuw naar beneden gaat om overtollig water uit de rest van De Onlanden binnen te laten. Op deze manier wordt het compartiment zo lang mogelijk buiten de extra waterberging gehouden. De hypothese achter dit alternatief is dat kwetsbare natuur in het peilvak -0,70 NAP zoveel mogelijk kan worden ontzien. In dit peilvak bevindt zich natuur (o.a. nat schraalland en trilvenen) dat overstromingsgevoelig is, op locaties die in de huidige situatie niet inunderen.

Tenslotte bevat het alternatief een verlegging van de peilscheiding tussen peilvak -0,70 m NAP en peilvak -0,50 m NAP. Deze wordt verplaatst van de Drentsedijk naar de oever van de Gouw. Door de verlegging van de peilscheiding kan het gewenste natuurbeheertype "Dynamisch moeras" beter tot zijn recht komen.

De kenmerken van alternatief A2 'Compartimentering kwetsbaar natuurgebied' (compartimentering) samengevat zijn:

- Vergelijkbaar met alternatief 1.
- De vaste drempel benedenstrooms van het peilvak -0,70 wordt vervangen door een beweegbaar kunstwerk.
- Het peilvak -0,70 m NAP wordt zo lang mogelijk ontzien
- Peilgebied 0,70 m loopt eerst vol tot 0,20 m NAP (ongestuurd), hierna wordt een tijdelijke scheiding tussen het kwetsbare natuurgebied en de rest van het gebied aangebracht.
- Het peilvak zal zich wel vullen met gebiedseigen neerslag en kwel.

- Compartiment wordt enkel ingezet voor de aanvullende berging indien noodzakelijk vanuit veiligheid.
- Peilvak 0,50 m wordt vergroot ten behoeve van het natuurdoeltype dynamisch moeras.

Figuur 2: Alternatief A2 'Compartimentering kwetsbaar natuurgebied' (Compartimentering)

Alternatief A3: 'Hooiwegvariant'

Naar aanleiding van aanbeveling van de Commissie m.e.r. is er de wens om een 'optimaal natuuralternatief' op te stellen dat – binnen de doelstelling(en) voor het project – de maximale mogelijkheden voor natuurontwikkeling in beeld brengt. De basis van dit alternatief is de door verschillende belangenorganisaties ingebracht als Hooiwegvariant. In overleg met de belangenorganisaties is de Hooiwegvariant gezamenlijk geoptimaliseerd tot het alternatief hoe deze nu voorligt. In alternatief A3 'Hooiwegvariant' wordt de begrenzing van de extra waterberging in het noordwesten teruggelegd tot de Hooiweg. Daar worden stuwen geplaatst, zodat ophoging van de kade bij het Leekstermeer niet meer nodig is. Omdat het plangebied wordt verkleind, is een hoger peil benodigd in het resterende plangebied, zodat dezelfde hoeveelheid water kan worden vastgehouden. Uit onderzoek is gebleken dat dit zorgt voor een verhoging van het peil van circa 3 centimeter (naar +0,18 meter NAP). Voor dit alternatief geldt ook dat kades moeten worden opgehoogd en drempels en stuwen vervangen moeten worden voor beweegbare stuwen en drempels.

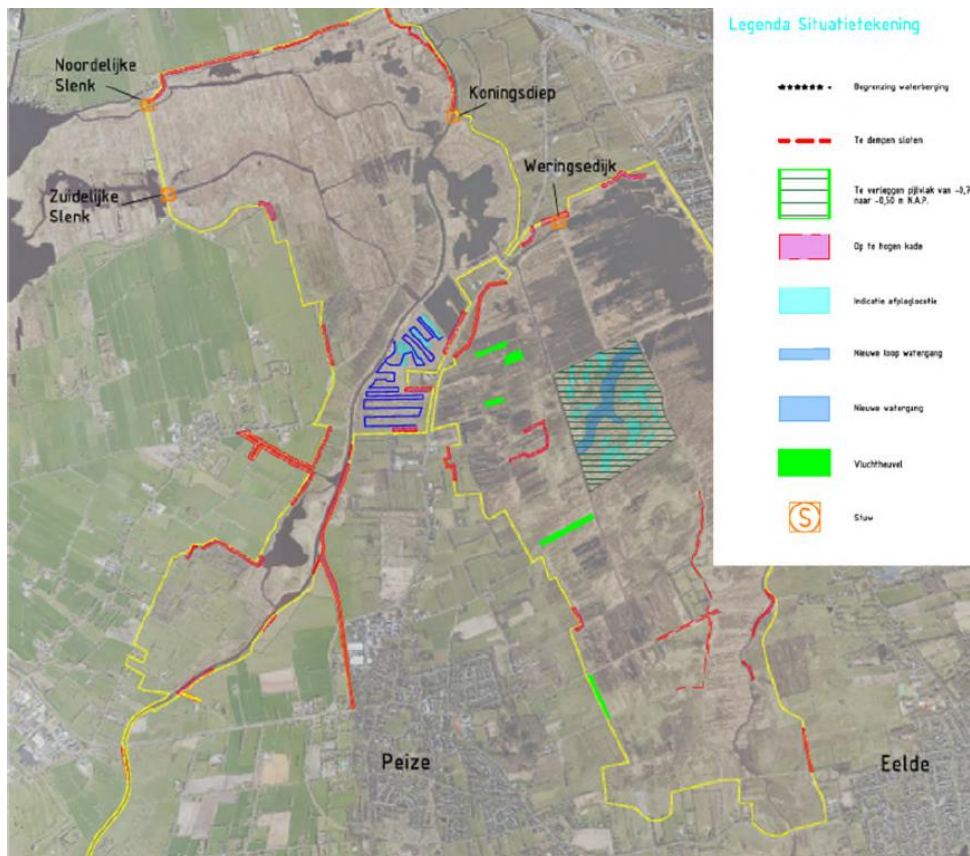
Daarnaast worden binnen dit alternatief extra maatregelen genomen om de natuurwaarden in het gebied verder te versterken.

- De kades ophogen met gebiedseigen grond door middel van plaggen op plekken waar dit de natuurwaarde versterkt. Het plaggen versterkt lokaal de natuurwaarden. Er worden op 2 locaties plagwerkzaamheden voorgesteld: in de Weeringsbroeken en aan de westzijde van de Groningerweg.
- Het aanleggen van vluchtheuvels. Door in de delen die geïnundeerd worden tijdens het bergen van extra water, zogenaamde vluchtheuvels aan te leggen, is de kans groter dat specifieke fauna een hoogwaterperiode overleeft.
- Verleggen van de peilscheiding tussen het -0,50 m NAP en -0,70 m NAP peilvak van de Drentsedijk naar de Gouw. Dit is dezelfde maatregel als in alternatief A2.
- Het dempen van de bermsloot Het Beeld. Met name in het -0,70 NAP peilvak is sprake van kwelnatuur. Dit type natuur kan alleen duurzaam in stand gehouden worden als er voldoende grondwater (kwel) door de bodem in de wortelzone terecht komt. Een groot deel van het neerslagwater wordt nu echter direct afgevoerd, waardoor het grondwater niet aangevuld wordt en piekafvoeren in het beekdal versterkt worden. Door de sloten in dit gebied zoveel

mogelijk te dempen, kan de lokale kwel versterkt worden. Door de lokale kwel te versterken wordt de natuur robuuster.

De kenmerken van alternatief A3 'Hooiwegvariant' samengevat zijn:

- Verlegging gestuurde berging naar Hooiweg , hierdoor geen schade door aanleg van de nieuwe kade
- Inzet tot +0,18 i.p.v. +0,15 m NAP
- Plagwerkzaamheden t.b.v. natuurontwikkeling (grond voor kades)
- In combinatie met vergroten peilvak 0,50 m NAP
- Vluchtheuvels ten behoeve van verschillende soorten zoals sprinkhaansoorten
- Dempen sloten

Figuur 3: Alternatief A3: 'Hooiwegvariant'

Procedure

Het realiseren van de extra waterberging in de Onlanden vraagt, bij alle drie de alternatieven, om wijzigingen en ingrepen in het gebied. Dat betekent dat er (milieu)effecten op kunnen treden. Effecten kunnen optreden als direct en indirect gevolg van de realisatie van maatregelen om extra waterberging mogelijk te maken. Daarnaast kunnen effecten optreden wanneer in de toekomst een beroep wordt gedaan op de extra waterbergingscapaciteit, waardoor sprake is van een extra waterschijf in het gebied. In het milieueffectrapport (MER) (deel A) is onderzoek gedaan naar de mogelijke negatieve en/of positieve effecten van de extra waterberging in de Onlanden. Op basis van de beoordeling van de alternatieven in het MER zal een voorkeursalternatief worden vastgesteld door Gedeputeerde Staten. Daarna zal het voorkeursalternatief nader onderzocht worden in MER deel B en zal voor dit alternatief een Projectbesluit worden opgesteld. Gedeputeerde Staten is straks ook het bevoegd gezag voor het vaststellen van het Projectbesluit.

Advies voor het voorkeursalternatief

In dit hoofdstuk wordt kort ingegaan op de uitkomsten van de milieueffectbeoordeling (m.e.r.-beoordeling). Vervolgens zal er een advies worden gegeven over welk alternatief de voorkeur heeft vanuit de Provinciale ambtenarij en tevens ook de voorkeur heeft van het waterschap. Dit advies

wordt voorgelegd aan Gedeputeerde Staten van de Provincie Drenthe die uiteindelijk het voorkeursalternatief vaststellen.

Uitkomsten MER

In onderstaande tabel (volgende bladzijde) wordt de effectbeoordeling uit het MER Optimalisatie de Onlanden samengevat voor de drie alternatieven.

Voor de volledige onderbouwing voor de effectbeoordeling wordt verwezen naar het MER Optimalisatie de Onlanden (Antea, 2023). Hieronder wordt kort ingegaan op de onderscheidende aspecten in de beoordeling, dit zijn: boezem (veiligheid, MHW's), waterveiligheid, NatuurNetwerk Nederland, beschermde soorten en rode lijstsoorten, cultuurhistorische en landschappelijke waarden en grondverzet.

Thema	Criterium	Beoordeling		
		A1	A2	A3
Water	Boezem(veiligheid, MHW's)	++	+	++
	Overig oppervlaktewater	0	0	0
	Grondwater	0	0	0
	Waterkwaliteit	0	0	0
	Waterveiligheid (kades en kunstwerken)	0	0/-	0
Natuur	Ecosysteem en levensgemeenschappen	0/-	0/-	0/-
	Natura 2000	0/-	0/-	0
	Natuurnetwerk Nederland	0/-	0/+	+
	Beschermde soorten & Rode Lijstsoorten	-	-	0/-
Landschap, cultuurhistorie, archeologie en aardkunde	Cultuurhistorische en Landschappelijke waarden	-	-	0/-
	Archeologische monumenten	0/-	0/-	0/-
	Aardkundige waarden	0/-	0/-	0/-
Landbouw	Landbouwareaal	0	0	0
	Vernattingseffect	0/-	0/-	0/-
	Bedrijfsvoering	0	0	0
Woon- en leefomgeving	Wonen	0/-	0/-	0/-
	Recreatie	0	0	0
	Leefbaarheid	0/-	0/-	0/-
	Bereikbaarheid	0	0	0
Bodem	Grondverzet	-	-	0/-
	Bodemverontreiniging	0	0	0

Boezem (veiligheid, MHW's)

Het verschil tussen alternatief A2 'Compartimentering kwetsbaar natuurgebied' (compartimentering) en de andere alternatieven ligt in de situaties dat er geen maximale inzet van de extra waterberging benodigd is. Bij alternatief A2 wordt in eerste instantie de kwetsbare natuur in peilgebied Gouw zoveel mogelijk beschermd tegen hoge waterstanden. Bij inzet van de maximale bergingscapaciteit (tot +0,15 m NAP) in een extreme situatie verloopt de waterstand in alternatief A2 gelijk op aan de andere alternatieven. Als de waterstand in het peilgebied Onlanden stijgt tot -0,2 m NAP gaat de compartimenteringsstuw dicht bij alternatief A2. Mocht de berging in peilgebied Gouw toch benodigd zijn, dan kan deze stuw geopend worden. Het moment van openen van de stuw maakt dat er onzekerheden ontstaan voor het behalen van de eisen van de MHW's. De MHW's zijn gevoelig voor de sturing van de compartimenteringsstuw. Bij het openzetten van de stuw op een te laat moment kunnen problemen met te hoge waterstanden ontstaan. Daarom scoort alternatief A2 'Compartimentering kwetsbaar natuurgebied' (compartimentering) minder positief tegenover de andere alternatieven.

Waterveiligheid

Het aspect waterveiligheid richt zich op de kades en kunstwerken. Binnen de drie alternatieven worden de kades zo opgehoogd en versterkt dat ze om kunnen gaan met de nieuwe waterstanden in De Onlanden. Dit maakt dat de waterveiligheid ten opzichte van de huidige en referentiesituatie in verhouding niet verandert. Op het vlak van kunstwerken bestaat er één verschil tussen de alternatieven. Binnen alternatief A2 'Compartimentering kwetsbaar natuurgebied' (compartimentering) wordt een extra kunstwerk aangebracht om De Onlanden te compartimenteren. Dit kunstwerk betekent dat extra inzet benodigd is voor beheer en onderhoud. Ook moet de inzet van dit kunstwerk als extra stap meegenomen worden in het inzetprotocol. Deze extra stap kunnen er meer risico's ontstaan bij hoog water. Daarom wordt alternatief A2 'Compartimentering kwetsbaar natuurgebied' (compartimentering) als licht negatief beoordeeld en worden de andere alternatieven neutraal beoordeeld.

NatuurNetwerk Nederland

De extra oppervlakte van de inundatie en de langere inundatieduur leiden niet tot andere effecten op het NNN dan die autonoom al optreden. De aanlegfase leidt tot een zeer geringe aantasting van de wezenlijke kenmerken van het NNN door de bouw van nieuwe kunstwerken en het ophogen van kades. Het betreft verwaarloosbaar kleine oppervlaktes in een robuust en veerkrachtig ecosysteem, waardoor het effect zeer beperkt is.

Het verschil in beoordeling tussen de alternatieven zit in de maatregelen die in alternatief A2 'Compartimentering kwetsbaar natuurgebied' (compartimentering) en A3 'hooiwegvariant' worden genomen voor de natuurwaarden. In alternatieven A2 en A3 worden positieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN verwacht als gevolg van het verleggen van een peilscheiding. Door de hogere waterstand kan het beheertype "dynamisch moeras" beter tot ontwikkeling komen. Het verleggen van de peilscheiding vormt geen onderdeel van alternatief 1. In aanvulling op de peilverandering wordt in alternatief A3 een aantal natuurmaatregelen getroffen waarmee de waarde van het NNN-gebied verder wordt vergroot. De compartimentering in alternatief A2 leidt niet tot significante positieve effecten. Hierdoor scoort alternatief A3 'hooiwegvariant' positiever dan alternatief A2 'Compartimentering kwetsbaar natuurgebied' (compartimentering). Beide alternatieven scoren positief omdat de positieve effecten van de peilscheiding ruimschoots de licht negatieve effecten in de aanlegfase compenseren.

Beschermde soorten en rode lijstsoorten

Voor de effecten op beschermde soorten is alleen de aanlegfase voor de alternatieven onderscheidend. Daarbij is het effect van de alternatieven A1 'Droge Voeten 2050' (DV2050) en A2 'Compartimentering kwetsbaar natuurgebied (compartimentering)' groter dan van alternatief A3 'hooiwegvariant'. Voor alternatief A2 zijn extra maatregelen nodig ten opzichte van de andere alternatieven om de compartimentering te realiseren. Dit leidt tot extra verstoring en een toegenomen kans op doden van beschermde soorten. De verschillen tussen alternatief A1 en A2 zijn echter te gering om tot een andere effectscore te leiden. Alternatief A3 scoort minder negatief omdat het oppervlaktesbeslag kleiner is, doordat de Leekstermeerkade niet wordt verhoogd en geen stuwen worden gebouwd in de kwetsbare randzone van het Leekstermeer. Daarom scoort alternatief A3 'hooiwegvariant' licht negatief en alternatief A1 'Droge Voeten 2050' (DV2050) en A2 'Compartimentering kwetsbaar natuurgebied (compartimentering)' negatief.

Cultuurhistorische en landschappelijke waarden

Alle deelgebieden liggen in het cultuurhistorisch/landschappelijk aandachtsgebied 'Kop van Drenthe'. Ook zijn er in de meeste gebieden elementen van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur aanwezig. De verschillen in effecten tussen de alternatieven worden voornamelijk bepaald door de aanwezigheid van waarden in drie deelgebieden, namelijk: Peilscheiding Leekstermeer, Zoekgebied compartimentering NAP -0,70 m gebied, Traject Groningerweg & bemalingsgebied Zanddijk/ gemaal Langma.

In de effectbeoordeling van de alternatieven bestaan een aantal verschillen tussen de alternatieven met betrekking tot cultuurhistorische en landschappelijke waarden. Het verschil zit voornamelijk in de werkzaamheden aan de kade en nieuwe stuwen in deelgebied Leekstermeer.

Bij alle drie de alternatieven doet zich de kans voor op aantasting van cultuurhistorische/landschappelijke waarden. Alternatief A1 'Droge Voeten 2050' (DV2050) en A2 'Compartimentering

kwetsbaar natuurgebied (compartimentering)' liggen met hun plan gebied in het deelgebied Leekstermeer waardoor er een extra kans is op aantasting van cultuurhistorische/landschappelijke waarden(dijk)relicten ter plaatse waardoor alternatief A1 en alternatief A2 negatief worden beoordeeld. Alternatief A3 'hooiwegvariant' wordt licht negatief beoordeeld omdat ook in dit alternatief kans is op aantasting van waarden en het nog onzeker is of de effecten te mitigeren zijn. De effecten zijn echter kleiner dan de andere alternatieven omdat het gebied kleiner is waarbij Leekstermeerkade wordt ontzien. Door het beter in beeld brengen van de landschappelijke/cultuurhistorische waarden kan het ontwerp van het voorkeursalternatief zo worden geoptimaliseerd dat impact wordt verminderd/voorkomen.

Grondverzet.

Tussen de alternatieven bestaan verschillen in de mate van grondverzet. Alternatief A1 'Droge Voeten 2050' (DV2050) en A2 'Compartimentering kwetsbaar natuurgebied (compartimentering)' vragen om meer grondverzet dan A3 'hooiwegvariant'. De reden hiervoor ligt in het Leekstermeergebied. De versterking van de Kade Leekstermeer vraagt om veel grondverzet. De grond hiervoor komt van buiten het gebied. Omdat binnen A3 het gebied ten westen van de Matsloot niet ingezet wordt voor extra waterberging is deze versterking niet nodig. Dit betekent dat de benodigde aanvoer van grond voor alternatief A1 en A2 significant hoger ligt, waardoor ze negatief scoren.

Voorkeursadvies

Zoals hierboven beschreven zijn er een aantal verschillen tussen de alternatieven. Het onderscheid tussen de alternatieven in de effectbeoordeling is te zien bij de volgende milieuthema's: boezem (veiligheid, MHW's), waterveiligheid, NatuurNetwerk Nederland, beschermde soorten en rode lijstsoorten, cultuurhistorische en landschappelijke waarden en grondverzet. Andere milieueffecten zijn niet onderscheidend en zijn vermoedelijk deels te mitigeren. Bij de uitwerking van het voorkeursalternatief (VKA) wordt gekeken hoe zoveel als mogelijk (licht)negatieve effecten voorkomen, gemitigeerd of gecompenseerd kunnen worden.

Uit de milieueffectrapportage, en bovenstaande samenvatting, kan worden gehaald dat de compartimentering in alternatief A2 'Compartimentering kwetsbaar natuurgebied' niet het gewenste positieve effect oplevert voor de natuurwaarden. In het natuurrapport (Beno Koolstra Advies, 2023) wordt aangegeven dat er geen specifieke meerwaarde van het compartimenteren (A2) ten opzichte van het oorspronkelijk alternatief (A1, Droge Voeten 2050') is. De effecten op natuurwaarden door de inundatie van de gestuurde waterberging (de extra waterberging) zijn sowieso klein, in vergelijking van de alternatieven ten opzichte van de referentiesituatie. De negatieve effecten op natuurwaarden treden bij de alternatieven vooral op in de aanlegfase. Dit zijn tijdelijke effecten.

Naast dat de compartimentering geen meerwaarde biedt aan de natuurwaarden levert het risico's op in de waterveiligheid. Uit het hydrologisch onderzoek (Arcadis, 2023) blijkt de compartimentering in de praktijk een complexe maatregel is, omdat de timing van de inzet ervan moeilijk te voorspellen is en risico's oplevert voor de waterveiligheid. Compartimentering leidt tot een relatief zwakke schakel in het Droge Voeten 2050 maatregelpakket.

Aangezien de compartimentering niet het gewenste resultaat oplevert met betrekking tot het ontzien van de natuurwaarden en een risico oplevert in de waterboezem en waterveiligheid, gaat in ons advies de voorkeur niet uit naar Alternatief A2 'Compartimentering kwetsbaar natuurgebied'.

In de verdere beoordeling van alternatief A1 'Droge Voeten 2050' (DV2050) en alternatief A3: 'Hooiwegvariant' zit onderscheid in de beoordeling op de milieuaspecten: Natura 2000, Natuurnetwerk Nederland, Beschermde soorten en Rode lijstsoorten, cultuurhistorische en landschappelijke waarden en grondverzet.

Alternatief A3 'Hooiwegvariant' scoort positiever binnen het thema Natuur, dit heeft twee redenen. In alternatief A3 wordt de peilscheiding van het -0.70m NAP gebied naar het -0.50m NAP gebied verlegd, dit heeft een effect op Natuurnetwerk Nederland. Ook hebben de natuurmaatregelen die worden getroffen (zoals het afplaggen) een positief effect op Natuurnetwerk Nederland en beschermde soorten. Doordat in alternatief A3 het gebied bij het Leekstermeer wordt ontzien, en er geen ingrijpende kade verhoging nodig is, treden er minder negatieve effecten op, op: Natura 2000 gebied, beschermde soorten en Rode Lijstsoorten. Doordat het Leekstermeer gebied wordt ontzien,

en er geen ingrijpende kade verhoging nodig is, treden er ook minder negatieve effecten op voor cultuurhistorische en landschappelijke waarden. Het gebied waarin ingrijpende werkzaamheden plaatsvinden wordt verkleind waardoor de kans op significante negatieve effecten wordt verkleind.

Naast het positieve effect van de peilscheiding op Natuurnetwerk Nederland, heeft de peilscheiding ook een hydrologisch voordeel omdat het -0.50 m NAP peilgebied hiermee wordt vergroot.

Het enige mogelijke nadeel van en alternatief A3: 'Hooiwegvariant' was dat het plangebied wordt verkleind, door het wegvallen van het Leekstermeer gebied, doordat de kade wordt teruggelegd naar de Hooiweg. Hierdoor moet dezelfde hoeveelheid water (5,2 miljoen kuub) worden geboren in een kleiner gebied. Dit kan leiden tot hogere waterstanden die leiden tot negatieve effecten op milieu- en omgevingswaarden. Uit het hydrologisch onderzoek (Arcadis, 2023) is echter gebleken dat de verkleining van het plangebied leidt tot maar een lichte verhoging, van 3 cm (van +0.15m NAP naar +0.18m NAP), van de waterstand in de Onlanden bij inzet van de extra waterberging. Uit de onderzoeken is gebleken dat deze extra waterstandsverhoging niet leidt tot meer negatieve effecten op het gebied van water, natuur, landschappelijke-, cultuurhistorische-, archeologische- en aardkundige waarden, woon en leefomgeving en bodem.

Op basis van de uitkomsten van de onderzoeken en het MER adviseren we alternatief A3: 'Hooiwegvariant' als voorkeursalternatief vast te stellen. In alternatief A3 leveren de natuurmaatregelen en de peilscheiding een bijdrage aan de natuurdoeltypen die we in deze gebieden willen realiseren. Hierbij kan gesproken worden van een win-win situatie aangezien de natuurmaatregelen en peilscheiding niet alleen een positief effect hebben op de natuurwaarden, maar ook op de waterveiligheid. Doordat het gebied wordt teruggelegd worden de landschappelijke-, cultuurhistorische-, archeologische- en aardkundige waarden van dit gebied ontzien. De realisatie van de natuurmaatregelen kunnen mogelijk wel negatieve effecten hebben op deze waarden, daarom wordt er geadviseerd om bij de nadere uitwerking van het voorkeursalternatief hier een vervolgonderzoek naar te doen. Zodat de natuurmaatregelen op een juiste plek in het gebied een plek krijgen, waarbij landschappelijke-, cultuurhistorische-, archeologische- en aardkundige waarden niet of zo min mogelijk worden aangetast. Tenslotte verwachten we dat het alternatief op het meeste draagvlak kan rekenen vanuit de omgeving, omdat het alternatief in gezamenlijkheid in het participatieproces is vormgegeven met de belangen- en natuurorganisaties.

Op 22 september jl. is alternatief A3: 'Hooiwegvariant' ook als voorkeursalternatief in het breedbestuurlijk overleg voorgelegd. Tijdens het breedbestuurlijk overleg hebben de gebiedspartners (Provincie Groningen, Provincie Drenthe, Waterschap Noorderzijlvest, Gemeente Tynaarlo, Gemeente Noordenveld, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Drents Landschap) positief ingestemd met alternatief A3 'de Hooiwegvariant' als voorkeursalternatief. Ook zij adviseren Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe om de procedure voor de milieueffectrapportage te vervolgen (deel B) met Alternatief A3 'de Hooiwegvariant'.

Toekomstbestendige keuze - botsproef

Of de voorkeursalternatief alternatief A3 'de Hooiwegvariant' een robuuste en duurzame keuze is, is getoetst in de botsproef (Antea, 2023). De botsproef is uitgevoerd om de meest actuele kennis te betrekken bij de besluitvorming over de extra waterberging. De historische keuzes over extra waterberging in De Onlanden worden getoetst op robuustheid. Hiermee wordt geverifieerd of het voorliggende voorkeursalternatief toekomstbestendig is. In de botsproef zijn de volgende (beleids)thema's beschouwd:

- De voortgang van de Droge Voeten 2050 maatregelen;
- Inzichten over klimaatverandering en de vernieuwde KNMI klimaatscenario's '23 (verwacht oktober 2023);
- De nieuwe toetsronde regionale waterkeringen 2023 – 2029 in het kader van hoogwaterveiligheid; en
- Ontwikkeling en voortgang van nationale en regionale programma's: o het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG);
 - o Kaderrichtlijn Water (KRW);
 - o De Zoetwaterstrategie;
- En ontwikkelingen in het kader van biodiversiteit en eventueel andere gebiedsprocessen die spelen binnen het waterschap en de noordelijke provincies.

Daarnaast is in de botsproef een haalbaarheidsstudie gedaan naar oplossingsrichting 'Leekstermeervariant' (of 'Optimalisatie maximaal breed') - oplossingsrichtingnummer 4 (OR4) in de Notitie Kansrijke Oplossingsrichtingen (NKO). De Leekstermeervariant is in de NKO beoordeeld en niet kansrijk bevonden omdat deze niet binnen de scope van het voornemen paste. De studie in de botsproef onderzoekt de potentie voor toekomstig waterbeheer en hiermee eventuele verruiming van de scope verruiming van de waterbergingsopgave van Droge Voeten 2050.

Uit de botsproef blijkt dat, na beschouwing van de ruimtelijke en gebiedsoverstijgende programma's, er geen ontwikkeling is die 'botst' met de scope en randvoorwaarden van het voornemen 'Optimalisatie De Onlanden'. Het besluitvormingsproces van De Droge Voeten 2050 is actueel en sluit nog steeds goed aan bij de behoefte voor een duurzaam watersysteem. Er is daarmee nog steeds sprake van een 'no-regret' maatregel. Wel zijn er aandachtspunten en aanbevelingen geformuleerd die bij de planuitwerking aandacht verdienen en bijdragen aan de biodiversiteit, zoals het mitigeren van effecten op beschermde soorten (o.a. bever, libellen, vogels, flora, amfibieën), bescherming van de vismigratieroute, en natuur inclusieve operationeel beheer- en onderhoud. Ook raden we het waterschap Noorderzijlvest aan bij de planuitwerking van de kades de nieuwe toetsingsronde van de regionale waterkeringen 2023 - 2029 direct mee te nemen en om te kijken of beverwerende maatregelen rondom de kades nodig zijn. Dit in het kader van werk met werk maken en daarmee te voorkomen dat de omgeving meerdere malen hinder ondervindt van werkzaamheden aan de kades.

Advies voor het vaststellen van het voorkeursalternatief

We (de provincie Drenthe (ambtelijk) en het waterschap Noorderzijlvest) adviseren, Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, om alternatief A3 'de Hooiwegvariant' vast te stellen als voorkeursalternatief voor de Optimalisatie van De Onlanden. Het voorkeursalternatief wordt door Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe vastgesteld op dinsdag 7 november 2023.

Na vaststelling van het voorkeursalternatief wordt het voorkeursalternatief verder onderzocht in het MER deel B en verder uitgewerkt in het projectbesluit door het Waterschap Noorderzijlvest.